

Katarzyna Suchocka

Pedagogika szkolna w ujęciu Jadwigi Szymaniak

Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość 9, 439-443

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Pedagogika szkolna w ujęciu Jadwigi Szymaniak

**Jadwiga Szymaniak *Wykłady z pedagogiki szkolnej.*
Wybrane zagadnienia i przykłady,
Wydawnictwo GWSH, Koszalin 2011**

W roku 2011, nakładem Wydawnictwa Gdańskiej Wyższej Szkoły Humanistycznej – Filii w Koszalinie, ukazało się wydanie drugie rozszerzone podręcznika akademickiego autorstwa Jadwigi Szymaniak *Wykłady z pedagogiki szkolnej. Wybrane zagadnienia i przykłady.*

Autorka sama nazwała swoją pracę skryptem, czyli opracowaniem wykładów na użytek studentów wyższych uczelni. W *Słowniku pedagogicznym* (PWN, Warszawa 1975) W. Okoń napisał: podręcznik jest to książka przedstawiająca treść danego przedmiotu nauczania (studiowania) zgodnie z założeniami dydaktyki ogólnej i szczegółowej. Natomiast *Encyklopedia pedagogiczna XX w.* (Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2008) określa go jako środek nauczania odznaczający się dużą zwięzłością treści, dość ściśle dopasowany do programu studiów, a więc zawierający tylko najważniejsze elementy wiedzy z zakresu danej dyscypliny dobrane z punktu widzenia wymagań programowych.

Uważam, że *Wykłady z pedagogiki szkolnej. Wybrane zagadnienia i przykłady* są unikatowym i nowatorskim opracowaniem na rynku wydawniczym z dwóch powodów. Po pierwsze, od podstaw stworzone są z myślą o studentach pedagogiki, a więc przyszłych pedagogach, ale nie tylko o nich. Bowiem każdy, kto pracuje, lub zamierza w przyszłości pracować w jakikolwiek sposób z dziećmi i młodzieżą, powinien zapoznać się z niniejszą pozycją. Po drugie, książka ta jest jedyną pozycją, jaka ukazała się w zakresie opracowań dotyczących pedagogiki szkolnej. Jest wiele (mniej lub bardziej ciekawych) wydań książkowych dotyczących pedagogiki, a w szczególności: ogólnej, przedszkolnej, wczesnoszkolnej, opiekuńczo-wychowawczej, społecznej, pracy, resocjalizacyjnej, a nawet mediów. Nie ma natomiast ani jednej (oprócz omawianej publika-

cji) pozycji książkowej poruszającej zagadnienia pedagogiki szkolnej. Znalazłam wprawdzie *Vademecum pedagoga szkolnego* M. Salasińskiego i B. Badziukiewicz (WSiP, Warszawa 2003), która jest książką przewodnikiem dla pedagoga szkolnego, nie porusza jednak wszystkich – jakże ważnych – zagadnień dotyczących pedagogiki szkolnej. Dlatego podręcznik J. Szymaniak wypełnia lukę, jaka istnieje na rynku wydawniczym, a sam tytuł wyraźnie wskazuje na usytuowanie poruszanego obszaru zagadnień.

Wprawdzie status pedagogiki szkolnej nie jest do końca rozstrzygnięty, ponieważ nie należy ona do czterech podstawowych nauk pedagogicznych, którymi są: pedagogika ogólna, dydaktyka, teoria wychowania i historia wychowania, to na pewno można uznać ją za ważną dziedzinę wiedzy pedagogicznej.

Jakie więc miejsce zajmuje pedagogika szkolna wśród nauk o wychowaniu? Jak przedstawiają się konwergencje pedagogiki szkolnej i ogólnej? Jakie są główne zadania i zakresy tematyczne pedagogiki szkolnej? Na powyższe pytanie czytelnik znajdzie odpowiedź w rozdziale pierwszym. Zawiera on również ciekawe rozważania w zakresie aksjologii pedagogicznej. Autorka przytacza wkład pracy S. Szumana i jego hierarchię wartości, którą stanowią: dobro, prawda, piękno oraz *sacrum*. Nie można pominąć również idei dobra dziecka, aksjomatu głoszonego przez H. Rowida.

W rozdziale drugim autorka odwołuje się do tradycji, a więc klasyków pedagogiki społecznej – A. Kamińskiego i U. Radlińskiej. Co zatem łączy pedagogikę społeczną i szkolną? Według autorki odpowiedzią jest między innymi słynne *trzy razy u* A. Kamińskiego i S. Szumana, oznaczające upowszechnianie, udostępnianie i uprzystępnianie dóbr kultury. A. Kamiński to twórca koncepcji trzech typów szkół – wychowującej, opiekuńczej i osiedlowej. Natomiast H. Radlińskiej zawdzięczamy koncepcję *sił społecznych* rozumianą jako chęć niesienia pomocy wszystkim potrzebującym, w przypadku szkoły – uczniom.

Bardzo ciekawy jest podrozdział *Pedagog społeczny w szkole (przykłady pracy)*, ponieważ porusza temat zawodu pedagoga społecznego, który niestety w Polsce nie jest praktykowany.

Ważną kwestią są również ściśle związki pedagogiki szkolnej z problemami teraźniejszości, gdyż bez odniesienia do problemów współczesnego świata niemożliwe jest uprawianie tej dziedziny. W tym obszarze mieszczą się poruszane w publikacji, bardzo aktualne tematy dotyczące migracji i „eurosieroctwa”, jako współczesnego edukacyjnego oraz wychowawczego dylematu oraz fenomen globalizacji i związane z nimi badania PISA. Nie sposób pominąć poruszonego przez autorkę tematu demokracji pojmowanej jako „wzrost” oraz współcześnie wybranych modeli demokracji i ich związków z pedagogiką, które zostały przejrzysto opracowane w formie tabel.

W kolejnym rozdziale przedstawione zostało pojęcie „kultury szkolnej”. Przytoczono osiągnięcia z dziedziny psychologii, głównie J. Piageta i J. Deweya, odnośnie do nauczania i uczenia się w ujęciu konstruktywistycznym. Omówione zostały podstawowe pojęcia, takie jak: wychowanie jako wprowadzenie do odpowiedzialnego kierowania sobą; kształcenie jako dobre nauczanie; nauczanie jako oferta, sposobność, czy też przestrzeń edukacyjna (rozumiana szerzej niż tylko jako pomieszczenie). Zaprezentowano zasługi J. F. Herbarta i jego psychologiczne ujęcie nauczania i uczenia się (jasność, asocjacja, wbudowanie).

Ponadto, w omawianej części publikacji autorka w bardzo obrazowy i przystępny sposób przedstawiła w formie tabeli podział form i metod pracy dydaktycznej.

Potrzeby rozwojowe wychowanków i budowanie tożsamości omówione zostały w rozdziale czwartym. W okresie adolescencji młody człowiek poszukuje własnej tożsamości, a skoro tożsamość wyrasta z otaczającego świata (również szkolnego), to rzeczą ważną jest jego treść, czyli swoiste „refugium”, a więc obszar, w którym można się schronić i przetrwać. Dlatego podkreślona została rola nauczyciela i jego „praktyczna mądrość” w pracy z uczniami w środowisku szkolnym. W jednym z podrozdziałów autorka poruszyła dyskusyjny w obecnych czasach problem etyki i religii w szkole oraz przytoczyła ciekawe wyniki przeprowadzonych przez siebie badań.

W rozdziale piątym znajduje się podrozdział dotyczący technik kulturowych, do których zalicza się umiejętność czytania, pisanie i liczenia, a być może w niedalekiej przyszłości również korzystanie z komputera. Z zainteresowaniem przeczytałam relację z projektu badawczego, którego celem było zbadanie, jak dzieci „obchodzą się” z podstawowymi technikami kulturowymi w czasie wolnym. W innym podrozdziale w interesujący sposób autorka opisała, jak nauczyciel buduje zaufanie i dobre współzależności, przytacza rejestr nauczycielskich zachowań – *pedagogiczną spowiedź* w formie cotygodniowego podsumowania.

Dyscyplinie w szkole poświęcony jest rozdział szósty. Z czym kojarzy się nam dyscyplina? Na pewno z ładem i porządkiem, z wyrabianiem charakteru, jak to określił J. Woroniecki. Pojęcie ładu, rozumiane jako zdyscyplinowanie i przestrzeganie społecznych wymagań przy nienaruszaniu autonomii innych, znajdziemy również w personalizmie pedagogicznym, który głosił między innymi Karol Wojtyła. Ponadto, mówiąc o dyscyplinie, pamiętać należy o takich pojęciach, jak: kontrola, posłuszeństwo, uległość. Nie brakuje również osób (aczkolwiek jest ich niewiele), które nie zgadzają się na postępowanie dyscyplinujące. Jednych i drugich łączą jednak pewne relacje, o których można przeczytać w tym rozdziale. Jak budować *kapitał kulturowy* w szkole, tego czytelnik dowie się po analizie niniejszego działu.

Rozdział siódmy dotyczy jakże ważnego tematu prewencji i interwencji. J. Szymaniak przedstawiła modele udzielania pomocy oraz programy profilaktyczne z „Noe”, jako przykłady programu uniwersalnego, który przynosi pozytywne efekty w środowisku szkolnym po spełnieniu pewnych warunków. Jakich? Po odpowiedź wystarczy sięgnąć do podręcznika (s. 118); zapewniam, że warto. Koniecznie trzeba zapoznać się z *treningiem odbudowy*, niemieckim projektem, który pokazuje próbę wczesnego rozpoznania i współpracy między szkołą a odpowiednimi służbami komunalnymi.

Uczeń trudny – to temat przewodni kolejnego rozdziału. W każdej szkole pedagodzy, nauczyciele mają do czynienia z tzw. uczniami sprawiającymi trudności. Dlatego tak ważne jest wzajemne zaufanie pomiędzy uczniem a nauczycielem. Jest ono podwaliną, na której buduje się różne kompetencje uczniów, nie tylko kognitywne, ale również związane z samooceną. Dlatego autorka przedstawia prawidłową sztukę rozmowy nauczyciela z uczniem na różne trudne tematy (w tym przypadku tematem są oceny). Jest to szczególnie cenna wskazówka dla młodych pedagogów i nauczycieli nieposiadających zbyt dużego doświadczenia zawodowego.

Od krótkiego rysu historycznego dotyczącego szkoły europejskiej wyszła autorka w rozdziale dziewiątym, zatytułowanym *Szkoła i jej miejsce w społeczeństwie*. Następnie obszernie przedstawiła aktywistyczną i realistyczną koncepcję szkoły według Floriana Znanieckiego. Ciekawe jest również opracowanie dotyczące szkoły alternatywnej (odmiana duńska i filadelfijska). Czytelnik ponadto znajdzie w tym rozdziale odpowiedź na pytania: Jakie są cechy i funkcje szkoły?, Czym jest teoria enkulturacyjnej? W rozważaniach o szkole nie mogło zabraknąć tematu programu szkolnego. Autorka przytoczyła historię i filozofię programu szkolnego, typologie programów szkolnych i ich psychologicznych podstaw, a także zaprezentowała terminy związane z planami kształcenia. O tym, czym jest *curriculum*, ewaluacja, ukryty program, czytelnik dowie się, sięgając do podręcznika (s. 154).

Jak przebiegają normy życia szkolnego, jak wygląda szkolna codzienność? Jakie normy i wartości przedstawia szkoła jako instytucja? Odpowiedź na powyższe pytania znajduje się w rozdziale dziesiątym. Autorka raz jeszcze odwołuje się do kultury szkolnej pojmowanej jako wskazanie właściwego sposobu życia w społeczności szkolnej, a także do kultury pedagogicznej odnoszącej się przede wszystkim do pracy nauczyciela. Ponadto zaprezentowane zostały podstawowe pojęcia: *wychowanie w ujęciu tradycyjnym i konstruktywistycznym*, *korelacja wychowania i kultury*, a także nierozłączne terminy *uczenie się i kształcenie*.

Rozdział jedenasty dotyczy młodzieży i dzieci w pedagogicznym dyskursie. Autorka zwraca uwagę na fakt, że w badaniach społecznych o młodzieży mówi się i pisze jako o produkcie nowoczesnego społeczeństwa. Nie wolno zapominać, że młodzi ludzie pragną emancypacji i samostanowienia, co niesie ze sobą konflikt ze szkołą czy starszą generacją. Autorka zwraca uwagę na fakt, że w wyniku akceleracji dochodzi do wcześniejszego zakończenia dzieciństwa i coraz częściej mamy do czynienia z *dzieckiem zziąjanym*, czy też ze zjawiskiem *wyścigu szczurów*. Ponadto różnego typu problemy mają już dzieci jeszcze młodsze, zwane „kids” – dzieci zakamarków, zwłaszcza w dużych miastach.

Natomiast zmian w kulturze współczesnej i ich konsekwencji dla pedagogiki dotyczą rozważania podjęte w rozdziale dwunastym. Autorka zwraca uwagę w szczególności na *błąd ignorancji*, który stanowi pogardę dla kultury rodzimej oraz ostrzeżenie przed niebezpieczeństwem próżni kulturowej. Czym jest kształcenie międzykulturowe i jaki jest jego wymiar, a czym globalizacja kulturowa, tego czytelnik dowie się podczas lektury jednego z podrozdziałów.

Rozdział trzynasty ma charakter metodologiczny. Autorka zaprezentowała w nim pojęcie „diagnozy”, jej etapy oraz techniki diagnostyczne. Zwróciła uwagę na ważną rolę programu naprawczego i poradnictwa oraz na kompetencje pomagającego.

Zakończenie książki to próba spojrzenia na współczesny dyskurs o szkole: szkoła to nie tylko miejsce kształcenia i uczenia się, to również świat życia uczniów i centralne miejsce zdobywania ich codziennych, życiowych doświadczeń.

Omawiana książka stanowi kompendium najważniejszych zagadnień podejmowanych przez nauki pedagogiczne, w szczególności pedagogikę szkolną. Autorka zastosowała ciekawe kryteria wyboru tematów i problemów, które poddała analizie. Ponadto wielką zaletą podręcznika jest to, że każdy rozdział kończy się propozycją ćwiczeń i zagadnień do dyskusji. Dzięki temu student ma możliwość lepszego przygotowania się do egzaminu, skonfrontowania różnych opinii, czy wypracowania własnych strategii rozwiązywania problemów szkolnych.

Katarzyna Suchocka